

Дейкун Микола

ORCID 0009-0008-1359-537X

Кандидат медичних наук, професор,
професор кафедри біології,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: deikun@ukr.net

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я ЧЕРЕЗ СТРАТЕГІЮ «ЗДОРОВ'Я У ВСІХ ПОЛІТИКАХ»

У дослідженні обґрунтовано, що в Україні реалізація стратегії «Здоров'я у всіх політиках» стало актуальною темою в контексті розвитку політики охорони здоров'я та надзвичайно важливою в процесі створення ефективно діючої Національної системи громадського здоров'я. Враховуючи, вітчизняний та міжнародний досвід організації систем громадського здоров'я, а також взаємозв'язок між здоров'ям населення та іншими сферами, такими як освіта, соціальна політика, економіка, екологія, транспорт та відношення кожного індивідуума до власного здоров'я обґрунтовано модель структури Національної системи громадського здоров'я.

Мета статті – обґрунтувати підходи до формування Національної системи громадського здоров'я через стратегію «Здоров'я у всіх політиках».

Методологія. У дослідженні застосовано системний підхід до аналізу законодавчого забезпечення системи громадського здоров'я в Україні з урахуванням міжнародних стандартів та національних стратегічних документів. Методологія ґрунтується на принципах міжсекторальної взаємодії, стратегічного планування, інтеграції підходів «Health in All Policies» (Здоров'я в усіх політиках) та дотримання прав людини.

Наукова новизна статті полягає у виявленні ключових напрямів розвитку законодавства України щодо громадського здоров'я в умовах сучасних викликів; обґрунтуванні доцільності системного впровадження принципу «Здоров'я в усіх політиках» (HiAP) в національну політику; аналізі законодавчих колізій та прогалин у забезпеченні міжвідомчої взаємодії; формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання системи громадського здоров'я на основі міжнародного досвіду та практики країн ЄС.

Висновки. Стратегія «Здоров'я у всіх політиках» в Україні зорієнтована на глобальні рекомендації ВООЗ щодо реалізації такого підходу та є невід'ємною частиною процесу створення ефективно діючої системи громадського здоров'я в країні. Проведені дослідження свідчать про відсутність в країні організованої ефективно діючої системи громадського здоров'я. Хоча законодавча база України містить положення, спрямовані на інтеграцію здоров'я у всі політики, повна відповідність чинного законодавства стратегії «Здоров'я у всіх політиках» ще не досягнута. Необхідні подальші кроки для практичного впровадження цього підходу в усіх сферах державної політики. Відсутність в країні організованої ефективно діючої системи громадського здоров'я не дозволяє ефективно реалізувати стратегію «Здоров'я у всіх політиках». Запровадити механізм оцінки впливу чинного законодавства на здоров'я населення, а кожну, нову, законодавчу ініціативу слід проводити експертизу та аналіз впливу наслідків її реалізації на демографічну ситуацію, на стан громадського здоров'я та на відповідність стратегії «Здоров'я у всіх політиках». Доведено, що вітчизняного досвіду та результатів фундаментальних досліджень недостатньо для створення ефективно діючої системи громадського здоров'я в нашій країні. Важливим інструментом в процесі створення ефективно діючої системи громадського здоров'я в нашій країні є, значно більший, досвід економічно розвинених країн який необхідно брати за орієнтир, вивчати і використовувати. Україні потрібні державна, довгострокова медійна стратегія та єдиний центр стратегічних комунікацій у сфері громадського здоров'я, масштабні соціальні ролики, ток-шоу, освітні програми, активне просування через усі ЗМІ, блогерів, інфлюенсерів, соцмережі, які реально впливатимуть на свідомість людей і сприятимуть покращенню демографічної ситуації та здоров'я населення, зміцнять комунікаційну стратегію протидії фейкам, оперативно реагуватимуть на міфи про здоров'я, сім'ю, народжуваність, запуснуть медійні платформи з перевіреною інформацією, підсилять кампанії щодо здорового способу життя, збільшать контент про спорт, правильне харчування, важливість профілактичних обстежень, тощо.

Ключові слова: система громадського здоров'я, державна політика, стратегія, здоров'я у всіх політиках, інтеграція, фундаментальні дослідження, освіта, комплексний підхід, міжсекторальна взаємодія, екологія, соціально-економічний розвиток, демографічна ситуація, здоров'я населення, детермінанти здоров'я, законодавча база.

Постановка проблеми. Створення національної, ефективно діючої системи громадського здоров'я без врахування стратегії «Здоров'я у всіх політиках» та міжнародного досвіду не можливе. Так, відомо, що 10–14 червня 2013 року в м. Гельсінкі, Фінляндія відбулася восьма глобальна конференція з питань зміцнення здоров'я. Зустріч спиралася на багату спадщину ідей, дій і доказів, спочатку натхнених Алма-Атинською декларацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) з первинної медико-санітарної допомоги 1978 року та Оттавською хартією зі зміцнення здоров'я 1986 року, які визначили міжгалузеві дії та державну політику, спрямовану на підтримку здоров'я, центральними елементами зміцнення здоров'я, досягнення справедливості у сфері охорони здоров'я та реалізації здоров'я як права людини. Наступні глобальні конференції ВООЗ посилили ключові принципи дій щодо зміцнення здоров'я. У 2011 році ці принципи були підкріплені Політичною декларацією Ріо-де-Жанейро щодо соціальних детермінант здоров'я, Політичною декларацією Генеральної Асамблеї ООН з профілактики та контролю за неінфекційними хворобами, а у 2012 році – підсумковим документом «Ріо + 20» («Майбутнє, яке ми хочемо»). Вони також відображені в багатьох інших рамкових документах, стратегіях і резолюціях ВООЗ і сприяли формулюванню цілей розвитку на період після 2015 року. За результатами конференції було прийнято Гельсінську заяву щодо «Здоров'я у всіх політиках» (Health in All Policies, HiAP) [3].

Україна – член ВООЗ з 1948 року (3 квітня 1948 року приєдналась до Статуту ВООЗ). Співробітництво України з ВООЗ – одна з важливих складових її міжнародного співробітництва з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [6]. Особливого значення таке співробітництво набуває в умовах світу, що глобалізується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність у сфері громадського здоров'я у світі офіційно розпочалася у 1978 році і спирається на ряд загальноприйнятих документів, керівництв і принципів у створенні, обговоренні і прийнятті яких Україна приймала активну участь. В Законі України «Про систему громадського здоров'я» (2022 рік) є неодноразові посилання на положення стратегії «Здоров'я у всіх політиках» [2] і разом з тим до кінця не розкривається її значення, роль, місце і практичне застосування у формуванні Національної системи громадського здоров'я.

Історія розвитку системи громадського здоров'я України, на відміну від історії розвитку системи медичної допомоги, налічує менше 10 років і тому потребує адекватного, науково обґрунтованого, професійного, активного і ефективного втручання на державному і, перш за все, законодавчому рівні.

«Здоров'я у всіх політиках» визнаний ВООЗ та урядами багатьох країн як ефективний спосіб покращення здоров'я нації через вплив на соціальні детермінанти здоров'я, що включають фактори життєвого середовища, економіки та політики. Термін «Здоров'я у всіх політиках» стосується підходу до управління громадським здоров'ям, який визнає, що здоров'я населення значною мірою залежить від факторів, що виходять за межі сфери медичної допомоги. Цей підхід полягає у включенні аспектів здоров'я у всі сфери державної політики та прийняття усіх рішень.

Основна суть терміну «Здоров'я у всіх політиках»: спрямована на те, щоб уряди всіх рівнів враховували вплив своїх рішень на здоров'я, незалежно від того, чи це рішення стосується освіти, екології, економіки, транспорту, умов життєдіяльності та поведінки людини чи інших сфер.

Розглядаючи цю проблему в нашій країні необхідно, перш за все, зауважити, що у 2021 році Україна посіла 99 рейтингове місце з індексом здоров'я (Health Care Index, 2021) 0.72 в загальній оцінці у світі. Низький рівень рейтингу обумовлений цілим рядом проблем: неефективною діяльністю існуючої системи охорони здоров'я, низькими доступністю та якістю медичної допомоги, відсутністю в державі організованої, ефективно діючої системи громадського здоров'я, а також тим, що до галузі охорони здоров'я входять наступні, основні складові, що забезпечують діяльність у сфері охорони здоров'я: надання медико-санітарної допомоги населенню, здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду та державного контролю за якістю лікарських засобів та виробів медичного призначення та показники здоров'я населення [1; 4; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13].

Мета статті – обґрунтувати підходи до формування Національної системи громадського здоров'я через стратегію «Здоров'я у всіх політиках».

Методологія. У дослідженні застосовано системний підхід до аналізу законодавчого забезпечення системи громадського здоров'я в Україні з урахуванням міжнародних стандартів та національних стратегічних документів. Методологія ґрунтується на принципах міжсекторальної взаємодії, стратегічного планування, інтеграції підходів «Health in All Policies» (Здоров'я в усіх політиках) та дотримання прав людини.

Наукова новизна статті полягає у виявленні ключових напрямів розвитку законодавства України щодо громадського здоров'я в умовах сучасних викликів; обґрунтуванні доцільності системного впровадження принципу «Здоров'я у всіх політиках» (HiAP) в національну політику; аналізі законодавчих колізій та прогалин у забезпеченні міжвідомчої взаємодії; формулюванні рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання системи громадського здоров'я на основі міжнародного досвіду та практики країн ЄС.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані такі методи: загальнонаукові методи аналізу та синтезу – для структурування нормативно-правової бази системи громадського здоров'я; порівняльно-правовий метод – для вивчення відповідності українського законодавства міжнародним стандартам; системний підхід – для оцінки міжгалузевих зв'язків у сфері громадського здоров'я; контент-аналіз – для аналізу стратегічних документів, аналітичних доповідей, міжнародних програм і звітів; історико-правовий аналіз – для вивчення еволюції підходів до організації системи громадського здоров'я.

Результати дослідження. В Україні питання «Здоров'я у всіх політиках» стало важливою темою в контексті розвитку політики охорони здоров'я, враховуючи взаємозв'язок між здоров'ям населення та іншими сферами, такими як освіта, соціальна політика, економіка, екологія, транспорт тощо. Такий підхід надзвичайно важливий в процесі створення ефективно діючої системи громадського здоров'я в нашій країні. Важливу роль в цьому процесі відіграють фундаментальні дослідження. В доступних літературних джерелах вдалося знайти які фундаментальні дослідження на цю тему проводились в Україні. Їх можна умовно поділити на кілька напрямків:

- дослідження щодо інтеграції здоров'я у загальну політику країни – в Україні активно проводяться дослідження, які аналізують можливості інтеграції здоров'я в усі аспекти державного управління. Це включає оцінку впливу економічної, соціальної, екологічної та інших політик на здоров'я громадян;

- проекти, ініційовані Міністерством охорони здоров'я – важливими етапами стали наукові дослідження, які фокусуються на розробці моделей та механізмів для врахування здоров'я при прийнятті рішень у сфері політики. Це стосується як національних, так і місцевих рівнів. Зокрема, були проведені дослідження в яких аналізували, як можна мінімізувати шкідливі фактори для здоров'я в різних сферах (від урбаністики до агрополітики);

- інститут дослідження соціальних та економічних факторів здоров'я – в Україні також існують наукові установи, які досліджують соціальні детермінанти здоров'я, тобто, як соціальні, економічні та культурні умови впливають на здоров'я населення. Наприклад, науковці розглядають, як рівень бідності, безробіття, освіта чи екологічні умови можуть бути чинниками ризику для здоров'я;

- ініціативи міжнародних організацій - Україна бере участь у багатьох міжнародних проектах та дослідженнях, спрямованих на реалізацію концепції «Здоров'я у всіх політиках». Програми від ВООЗ, Європейського Союзу та інших міжнародних організацій допомагають адаптувати міжнародний досвід до українських умов [1; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13].

Разом з тим аналіз впливу чинного законодавства України у сферах освіти, екології, соціально-економічної політики та інших сферах життєдіяльності людини на демографічну ситуацію та стан громадського здоров'я проводиться, але не завжди систематично та комплексно.

Зокрема, державна політика в галузі освіти, не достатньо, враховує вплив соціальних, економічних, політичних, правових, екологічних та демографічних чинників на систему освіти, про що підкреслюється у дослідженнях, які аналізують взаємозв'язок між освітньою політикою та іншими сферами суспільного життя; вплив екологічного законодавства на демографічні процеси та громадське здоров'я досліджується в наукових роботах, де аналізуються правові, організаційні, економічні та соціальні аспекти екологічної політики України, але позитивних зрушень не спостерігається; у контексті демографічної політики, зокрема в «Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року», розглядаються завдання щодо підвищення рівня народжуваності, поліпшення здоров'я населення та зниження рівня смертності. Не зважаючи на те, що ці заходи спрямовані на покращення демографічної ситуації та враховують вплив соціально-економічних факторів, але позитивних зрушень, в силу ряду об'єктивних та суб'єктивних причин, не спостерігається, а чинне законодавство України лише частково відповідає стратегії «Здоров'я у всіх політиках» і має обмежений вплив на демографічну ситуацію та стан громадського здоров'я [1; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13].

Чому, на авторський погляд, чинне законодавство України не повністю відповідає стратегії «Здоров'я у всіх політиках»?:

- відсутність комплексного підходу – законодавство враховує питання здоров'я в окремих сферах (освіта, екологія, соціальна політика, тощо), але немає єдиного механізму, який би інтегрував громадське здоров'я у всі політики на міжвідомчому рівні;

- недостатній аналіз впливу – оцінка впливу законодавчих ініціатив на демографічну ситуацію та стан здоров'я населення проводиться фрагментарно і не є обов'язковою частиною законотворчого процесу;

- обмежена міжсекторальна взаємодія – хоча принципи «Здоров'я у всіх політиках» декларуються у нормативних документах, реальна міжгалузева координація залишається слабкою.

Тема «Здоров'я у всіх політиках» була предметом досліджень та ініціатив по всьому світу, і багато з цих досліджень мають фундаментальне значення для розробки політик, що враховують здоров'я в різних сферах життя. Ось кілька важливих прикладів досліджень та ініціатив:

1. Фінляндія – Стратегія «Здоров'я у всіх політиках».

Дослідження та практика: Фінляндія є піонером у впровадженні концепції «Здоров'я у всіх політиках». Від початку 2000-х років країна активно розвивала політики, які інтегрують здоров'я в усі політики та сфери. Одним із основних фундаментальних досліджень було визначення того, як різні урядові рішення (економічні, освітні, соціальні, екологічні) можуть сприяти покращенню здоров'я населення.

Ключові результати:

- створення міжсекторальних робочих груп для забезпечення інтеграції здоров'я в політики;
- вивчення взаємозв'язку між політиками в таких сферах, як житлове будівництво, транспорт та міське планування, і їхнім впливом на здоров'я;

- публікація численних звітів, які підкреслюють необхідність стратегічних змін у державному управлінні для покращення здоров'я через інші політики [14; 15].

2. Австралія – Ініціатива «Здоров'я в політиках на рівні штатів».

Дослідження та практика: Австралія розробила низку програм, спрямованих на інтеграцію здоров'я у всі політики, зокрема на рівні штатів. Одне з таких досліджень було проведено в рамках ініціативи

«*Healthy Communities*» (Здорові громади), яка розглядала, як місцеві уряди можуть враховувати здоров'я при розробці соціальних та економічних програм.

Ключові результати:

- вивчення впливу екологічних змін на здоров'я громад (наприклад, зміна клімату, поліпшення якості повітря);

- оцінка політик щодо зниження соціальних детермінант здоров'я, таких як бідність, безробіття та освіта;
- залучення громад до розробки та оцінки політик, що впливають на їхнє здоров'я [16; 17].

3. Швеція – Інтеграція здоров'я у стратегії сталого розвитку.

Дослідження та практика: Швеція активно розвиває концепцію здоров'я у всіх політиках в рамках національної стратегії сталого розвитку. Одне з фундаментальних досліджень було проведено для аналізу того, як політики щодо екології та сталого розвитку можуть позитивно вплинути на здоров'я населення. Ключові результати:

- вивчення впливу екологічних змін, зокрема поліпшення умов для пішоходів та велосипедистів, на рухове здоров'я населення;

- дослідження взаємозв'язку між доступом до зелених зон і психічним здоров'ям;

- розробка індикаторів для моніторингу ефективності інтеграції здоров'я у всі політики [18; 19].

4. Канада – Міжсекторальні дослідження для покращення здоров'я.

Дослідження та практика: У Канаді проводилися численні дослідження, спрямовані на інтеграцію здоров'я в політики на рівні провінцій та муніципалітетів. Одним із таких досліджень є вивчення того, як зміни в політиках соціального забезпечення, транспорту та освіти можуть вплинути на здоров'я.

Ключові результати:

- розробка рекомендацій щодо змін у транспортних системах для зменшення забруднення повітря та поліпшення рухового здоров'я населення громад;

- аналіз впливу політик щодо бідності на рівень здоров'я серед уразливих верств населення;

- впровадження міжсекторальних програм, які включають здоров'я як одну з основних складових політик на рівні місцевого управління [20; 21].

5. Великобританія – Впровадження НіАР в політику міст.

Дослідження та практика: У Великобританії міста, зокрема Лондон, активно досліджують, як інтеграція здоров'я в політику міст може покращити якість життя громадян. Одним із фундаментальних досліджень стало вивчення впливу урбаністичних політик (наприклад, щодо архітектури та громадського транспорту) на здоров'я.

Ключові результати:

- дослідження впливу доступу до громадського транспорту на фізичну активність;

- оцінка здоров'я у міському середовищі та роль зелених зон в зниженні стресу та покращенні психічного здоров'я;

- впровадження моніторингу здоров'я для врахування в політиках планування та розвитку міст [22; 23].

6. Нова Зеландія – Дослідження соціальних детермінант здоров'я.

Дослідження та практика: Нова Зеландія активно впроваджує концепцію «Здоров'я у всіх політиках», зокрема в дослідженнях щодо соціальних детермінант здоров'я. Одним з основних напрямків стало вивчення того, як політики щодо житла, зайнятості та соціального забезпечення можуть впливати на здоров'я населення.

Ключові результати:

- аналіз політик щодо нерівності в здоров'ї серед різних соціальних груп, зокрема корінних народів;

- розробка стратегій для зменшення соціальної нерівності та покращення здоров'я в уразливих громадах [24; 25].

Ці дослідження демонструють глобальний підхід до інтеграції здоров'я у всі політики, зокрема в таких сферах як державне управління, залучення громад до розробки та оцінки політик, розробка індикаторів для моніторингу ефективності інтеграції здоров'я у всі політики, екологія (наприклад, зміна клімату, поліпшення якості повітря), житлове будівництво, транспорт та міське планування, економіка, зниження соціальних детермінант здоров'я, таких як бідність, безробіття та освіта, соціальний захист, урбаністика, взаємозв'язку між доступом до зелених зон і психічним здоров'ям, поліпшення умов для пішоходів та велосипедистів та вплив на фізичне здоров'я населення, тощо. Вони підтверджують, що здоров'я повинно бути враховане не лише в політиці охорони здоров'я, а й у всіх інших сферах управління, щоб забезпечити здорове майбутнє для всіх [15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24; 25].

Ці дослідження часто включають аналіз різних факторів, які впливають на здоров'я, і допомагають формувати політики, які сприяють поліпшенню загального рівня здоров'я населення. Важливим аспектом є також моніторинг та оцінка впливу різних політик на здоров'я, щоб максимально знизити негативні наслідки для громадського здоров'я.

У цьому контексті в Україні також проводяться різноманітні наукові дослідження з впровадження концепцій, таких як «Здоров'я у всіх політиках» в реальну практику на рівні урядових і місцевих органів влади.

Наприклад, політики, пов'язані з екологією повітря та транспортом, можуть вплинути на якість повітря, а отже, на рівень захворювань дихальної системи. Тому, в рамках «Здоров'я у всіх політиках» державі повинні інтегрувати питання охорони громадського здоров'я у всі сектори.

Основні принципи «Здоров'я у всіх політиках»:

- міжсекторальна співпраця: органи державної влади усіх секторів повинні узгоджено і скоординовано співпрацювати для забезпечення гармонізації рішень, що сприяють здоров'ю;
- превентивність: основна увага приділяється профілактиці усіх захворювань, неінфекційних та інфекційних, а не тільки лікуванню;
- соціальна рівність: «Здоров'я у всіх політиках» має на меті зменшити нерівність у здоров'ї, спричинену соціально-економічними та іншими факторами.

Приклади впровадження принципу «Здоров'я у всіх політиках»:

- екологічна політика: зменшення забруднення повітря, води та ґрунту для покращення здоров'я громадян;
- освітня політика: включення програм з навчання здорового способу життя у шкільну програму;
- транспортна політика: створення інфраструктури для велосипедистів і пішоходів для покращення рухової активності населення.

Національна стратегія «Здоров'я у всіх політиках» в Україні заснована на принципах міжсекторальної взаємодії та інтеграції питань охорони здоров'я у всі аспекти державної політики. Ця стратегія має на меті забезпечити те, щоб рішення у різних сферах, таких як освіта, екологія, транспорт, економіка, безпека, враховували негативний вплив, відповідних до сфери діяльності, факторів на здоров'я населення і сприяли його покращенню.

Основні аспекти Національної стратегії «Здоров'я у всіх політиках» в Україні:

- інтеграція громадського здоров'я у всі сектори: політики, що ухвалюються у будь-якій сфері, повинні оцінюватися через призму впливу на здоров'я громадян. Це допомагає створити здорові умови для життя, праці та відпочинку;
- міжсекторальна співпраця: для ефективної реалізації стратегії потрібно залучити до роботи всі державні відомства, зокрема міністерства транспорту, економіки, екології, освіти та інші. Це дозволяє створити умови для інтеграції зусиль на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- зменшення соціальних нерівностей: важливою частиною стратегії є подолання нерівностей у доступі до послуг у сфері громадського здоров'я, що особливо актуально для вразливих верств населення. Політики повинні враховувати рівний вплив факторів формуючих здоров'я людини на всі соціальні групи, зокрема на тих, хто має гірший доступ до послуг у сфері громадського здоров'я;
- профілактика та здоровий спосіб життя: стратегія робить акцент на необхідності профілактики захворювань, неінфекційних та інфекційних, через пропаганду здорового способу життя, включно з руховою активністю, якісним та правильним харчуванням та боротьбою зі шкідливими звичками (куріння, алкоголь, тощо), мотивовану потребу кожного індивідуума бути здоровим та корисним суспільству;
- моніторинг та оцінка: одним із ключових аспектів є впровадження системи моніторингу впливу державної політики на демографічну ситуацію та здоров'я населення та її постійна оцінка для коригування та покращення.

Приклади для впровадження:

- освіта: включення питань здорового способу життя та профілактики захворювань у навчальні програми за принципом: обізнаність, знання, навички, потреби, звички, тощо, створення безпечного та здорового освітнього середовища, формування мотивованої потреби кожного індивідуума бути здоровим та корисним суспільству тощо;
- соціально-економічна сфера: розробка соціальних програм, спрямованих на зменшення нерівності в доступі до послуг громадського здоров'я, підтримку вразливих верств населення та забезпечення гідних умов життєдіяльності та праці.
- екологія: розробку та впровадження екологічних стандартів, які враховують вплив навколишнього середовища на демографічну ситуацію та здоров'я населення, контроль за забрудненням повітря, води та ґрунтів та їх постійний моніторинг.

У процесі аналізу ситуації, що склалась в демографічній ситуації та громадському здоров'ї доведено, що створення ефективно функціонуючої системи громадського здоров'я неможливо без потужної інформаційної підтримки. Медіа мають бути не просто каналом комунікації, а стратегічним інструментом впливу на поведінку населення, на формування мотивованої потреби кожного індивідуума бути здоровим та корисним суспільству, культури здорового способу життя та запобігання хворобам. Наразі зусиль держави у використанні мас-медіа, для впливу на демографічну ситуацію та стан здоров'я населення, недостатньо. Попри певні позитивні ініціативи, вони мають обмежений вплив через слабку координацію, нестабільне фінансування та загальний інформаційний хаос.

Відмічається слабка пропаганда здорового способу життя, мінімальне висвітлення користі спорту, правильного харчування, відсутність потужних національних кампаній, як у західних країнах, недостатня боротьба з дезінформацією, зокрема реклама лікарських засобів. Крім того у соцмережах домінують фейки про здоров'я, вакцинацію, харчування, немає системного спростування міфів через офіційні медіа, недостатня координація між міністерствами та медіа, МОЗ, Мінсоцполітики, Мінкультури та інші відомства часто працюють окремо, без спільної інформаційної політики та відсутністю єдиного центру стратегічних комунікацій щодо здоров'я та демографії тощо.

Ще визначальною є проблемою те, що в Україні не існує систематичної обов'язкової експертизи законів на відповідність стратегії «Здоров'я у всіх політиках». Україна поступово рухається до інтеграції принципів стратегії «Здоров'я у всіх політиках», але наявні механізми поки не забезпечують повноцінну системну експертизу законів саме з точки зору впливу на здоров'я. Організація експертизи законів

(наслідків їх реалізації) на відповідність стратегії «Здоров'я у всіх політиках» потребує створення системного механізму оцінки впливу законодавства на здоров'я населення. Для цього потрібне інституційне закріплення експертизи шляхом внесення зміни в законодавство, зокрема до Закону України «Про нормативно-правові акти» та Регламенту Верховної Ради, щоб зробити експертизу на відповідність стратегії «Здоров'я у всіх політиках» обов'язковою, визначити відповідальний орган – це може бути спеціальна експертна рада або незалежний центр з оцінки політики, залучити міжнародний досвід ООН, ВООЗ, ЄС тощо для розробки методичних рекомендацій, визначити методологію експертизи, розробити стандартизовану методику оцінки впливу законопроектів на здоров'я, інтегрувати стратегію «Здоров'я у всіх політиках» в регуляторну політику (зокрема в оцінку регуляторного впливу) та розробити критерії оцінки, тощо. Цей механізм допоможе зробити державну політику орієнтованою на здоров'я населення, що є європейським стандартом.

Дослідженням також встановлено, що Україна рухається в напрямку впровадження принципу «Здоров'я у всіх політиках», але поки що цей підхід не реалізований у повному обсязі. Разом з тим для суттєвого, позитивного, впливу на демографічну ситуацію та громадське здоров'я необхідно вдосконалювати вітчизняну законодавчу базу, запровадити, на законодавчому рівні, відповідальність держави за здоров'я населення та мотивовану відповідальність кожного громадянина за власне здоров'я, посилити інтеграцію політик, покращити моніторинг їхнього впливу та вдосконалити міжвідомчу взаємодію.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Стратегія «Здоров'я у всіх політиках» в Україні зорієнтована на глобальні рекомендації ВООЗ щодо реалізації такого підходу та є невід'ємною частиною процесу створення ефективно діючої системи громадського здоров'я в країні. Проведені дослідження свідчать про відсутність в країні організованої ефективно діючої системи громадського здоров'я. Хоча законодавча база України містить положення, спрямовані на інтеграцію здоров'я у всі політики, повна відповідність чинного законодавства стратегії «Здоров'я у всіх політиках» ще не досягнута. Необхідні подальші кроки для практичного впровадження цього підходу в усіх сферах державної політики. Відсутність в країні організованої ефективно діючої системи громадського здоров'я не дозволяє ефективно реалізувати стратегію «Здоров'я у всіх політиках». Запровадити механізм оцінки впливу чинного законодавства на здоров'я населення, а кожну, нову, законодавчу ініціативу слід проводити експертизу та аналіз впливу наслідків її реалізації на демографічну ситуацію, на стан громадського здоров'я та на відповідність стратегії «Здоров'я у всіх політиках». Доведено, що вітчизняного досвіду та результатів фундаментальних досліджень недостатньо для створення ефективно діючої системи громадського здоров'я в нашій країні. Важливим інструментом в процесі створення ефективно діючої системи громадського здоров'я в нашій країні є, значно більший, досвід економічно розвинених країн який необхідно брати за орієнтир, вивчати і використовувати. Україні потрібні державна, довгострокова медійна стратегія та єдиний центр стратегічних комунікацій у сфері громадського здоров'я, масштабні соціальні ролики, ток-шоу, освітні програми, активне просування через усі ЗМІ, блогерів, інфлюенсерів, соцмережі, які реально впливатимуть на свідомість людей і сприятимуть покращенню демографічної ситуації та здоров'я населення, зміцнять комунікаційну стратегію протидії фейкам, оперативно реагуватимуть на міфи про здоров'я, сім'ю, народжуваність, запустять медійні платформи з перевіреною інформацією, підсилять кампанії щодо здорового способу життя, збільшать контент про спорт, правильне харчування, важливість профілактичних обстежень, тощо.

References

1. Аналітична доповідь на виконання «Плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2023 р. № 160-р. Аналітичні матеріали МОЗ та НІСД. *Analitichna dopovid na vykonannya «Planu zakonodiv do 2024 roku shchodo realizatsii Natsionalnoi stratehii spriyannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021–2026 roky», zatverdzhenoho rozporядzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 liutoho 2023 r. № 160-r. Analitichni materialy MOZ ta NISD.* (2023). [Analytical report on the implementation of the Action Plan until 2024 for the National Strategy for Civil Society Development]. moz.gov.ua, niss.gov.ua.
2. Всесвітня організація охорони здоров'я. (2023). Звіт про діяльність Бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) в Україні протягом 2023 року. Офіс ВООЗ в Україні. World Health Organization. (2023). *Zvit pro diialnist Biuro VOZZ v Ukraini protyahom 2023 roku* [Report on the Activities of the WHO Office in Ukraine in 2023]. WHO Office in Ukraine. URL: <https://www.who.int/ukraine>
3. Всесвітня організація охорони здоров'я. (2013). Восьма глобальна конференція з питань зміцнення здоров'я. Гельсінкі, Фінляндія. World Health Organization. (2013). *Vosma hlobalna konferentsiia z pytan zmitsnennia zdorovia* [8th Global Conference on Health Promotion]. Helsinki, Finland.
4. Дейкун М. (2024). Законодавче забезпечення організації та функціонування системи громадського здоров'я. *Вісник НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 25(181), 210–218. Deikun M. (2024). *Zakonodavche zabezpechennia orhanizatsii ta funktsionuvannia systemy hromadskoho zdorovia* [Legislative Support for the Organization and Functioning of the Public Health System]. *Visnyk NU «Chernihivskyi kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Serii: Pedagogichni nauky*, 25(181), 210–218.

5. Здоров'я та фінансова незалежність як пріоритети політики активного довголіття. (2023). У: *Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи*, 45–60. НІСД.
Zdorovia ta finansova nezalezhnist yak priorytety polityky aktyvnoho dovolittia. (2023). In: *Humanitarna polityka v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy*, 45–60. NISD.
6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 30, ст. 141.
Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, № 30, art. 141.
7. Петнегазі Д. С. (2021). *Народне здоров'я на зламі століть: практ. кроки до його безальтернатив. пріоритету*. Ужгород: РІК-У. 232 с.
Petnehazi D. S. (2021). *Narodne zdorovia na zlami stolitt: prakt. kroky do yoho bezalternatyvnoho priorytetu* [Public Health at the Turn of the Century: Practical Steps toward its Indispensable Priority]. Uzhhorod: RIK-U. 232 p.
8. Національна економічна стратегія до 2030 року. Постанова КМУ від 3 березня 2021 року №179.
Natsionalna ekonomichna stratehiia do 2030 roku. (2021). Cabinet of Ministers Resolution №179, March 3. me.gov.ua.
9. Притула О. Л. (2024). Українські етнічні традиції здорового способу життя і їх місце в сучасній цивілізації. <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.05>
Prytula O. L. (2024). Ukrainski etnichni tradytsii zdorovoho sposobu zhyttia i yikh mistse v suchasnii tsyvilizatsii [Ukrainian Ethnic Traditions of a Healthy Lifestyle and Their Place in Modern Civilization]. <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.1.05>
10. Закон України «Про систему громадського здоров'я» від 30 червня 2023 р. № 2573-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*, 2023, № 33, ст. 467.
Zakon Ukrainy «Pro systemu hromadskoho zdorovia» vid 30 chervnia 2023 r. № 2573-IX. (2023). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, № 33, art. 467.
11. Семігіна Т. В. (2011). Здоров'я у сучасному науковому та політичному дискурсі. *Гілея*, 46, 639–645.
Semyhina T. V. (2011). Zdorovia u suchasnomu naukovomu ta politychnomu dyskursi [Health in Contemporary Scientific and Political Discourse]. *Hileia*, 46, 639–645.
12. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015.
Stratehiia staloho rozvytku «Ukraine-2020». (2015). Presidential Decree of Ukraine № 5/2015, January 12.
13. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. (2014, 21 березня). *Офіційний журнал Європейського Союзу*. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
Association Agreement between Ukraine and the European Union. (2014, March 21). *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu>
14. «Health in All Policies: A Guide for Local Governments» (WHO). Посилання: <https://www.who.int/publications/i/item/health-in-all-policies>.
15. «Health in All Policies: The Finnish Experience» (European Observatory on Health Systems and Policies). <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/health-in-all-policies-the-finnish-experience>
16. «Healthy Communities: A Health in All Policies Approach» (Australian Government). <https://www1.health.gov.au/internet/main/publishing.nsf/Content/health-healthy-communities>
17. Health in All Policies: A Manual for Local Health Departments» (National Association of County and City Health Officials, USA). <https://www.naccho.org.au/>
18. «Health in All Policies: The Role of the Public Health Agency of Sweden». <https://www.folkhalsomyndigheten.se/>
19. «The Swedish Experience of Health in All Policies: A Global Perspective» (European Journal of Public Health). <https://academic.oup.com/eurpub/article/25/5/842/2917367>
20. «Health in All Policies: A Guide for Policy Makers» (Canadian Public Health Association). <https://www.cpha.ca/>
21. «Health Equity and the Health in All Policies Approach» (Canadian Journal of Public Health). <https://link.springer.com/article/10.17269/s41997-019-00244-2>
22. «Health in All Policies in London: A Case Study» (London Health Commission). <https://www.london.gov.uk/what-we-do/research-and-analysis/health-and-care/health-inequalities>
23. «Urban Health and Health in All Policies: A Review of the Evidence» (The Lancet) [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(18\)31490-1/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(18)31490-1/fulltext)
24. «The Social Determinants of Health in New Zealand: A Health in All Policies Approach». <https://www.health.govt.nz/>
25. «Addressing Social Determinants of Health in New Zealand: A Public Health Approach» (New Zealand Medical Journal). <https://www.nzma.org.nz/journal>

Deikun Mykola

ORCID 0009-0008-1359-537

Candidate of medical sciences, professor
Professor of the Department of Biology
T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: deikyn@ukr.net

APPROACHES TO THE FORMATION OF THE NATIONAL PUBLIC HEALTH SYSTEM THROUGH THE «HEALTH IN ALL POLICIES» STRATEGY

The study substantiates that in Ukraine the implementation of the «Health in All Policies» strategy has become a relevant topic in the context of the development of health policy and is extremely important in the process of creating an effectively functioning National Public Health System. Taking into account the domestic and international experience in organizing public health systems, as well as the relationship between population health and other areas, such as education, social policy, economy, ecology, transport and the attitude of each individual to their own health, the model of the structure of the National Public Health System is substantiated.

The purpose of the article is to substantiate approaches to the formation of the National Public Health System through the «Health in All Policies» strategy.

Methodology. The study applies a systemic approach to the analysis of the legislative support of the public health system in Ukraine, taking into account international standards and national strategic documents. The methodology is based on the principles of intersectoral interaction, strategic planning, integration of the Health in All Policies approach and respect for human rights.

The scientific novelty of the article lies in identifying key areas of development of Ukrainian legislation on public health in the context of modern challenges; substantiating the feasibility of systematically implementing the Health in All Policies (HiAP) principle in national policy; analyzing legislative conflicts and gaps in ensuring interagency interaction; formulating recommendations for improving the regulatory and legal regulation of the public health system based on international experience and practice of EU countries.

Conclusions. The Health in All Policies strategy in Ukraine is oriented towards the global recommendations of the WHO on the implementation of such an approach and is an integral part of the process of creating an effectively functioning public health system in the country. The conducted studies indicate the absence of an organized and effectively functioning public health system in the country. Although the legislative framework of Ukraine contains provisions aimed at integrating health into all policies, full compliance of the current legislation with the «Health in All Policies» strategy has not yet been achieved. Further steps are needed to implement this approach in practice in all areas of state policy. The absence of an organized and effectively functioning public health system in the country does not allow for the effective implementation of the «Health in All Policies» strategy. A mechanism for assessing the impact of current legislation on population health should be introduced, and each new legislative initiative should be subject to an examination and analysis of the impact of the consequences of its implementation on the demographic situation, the state of public health, and compliance with the «Health in All Policies» strategy. It has been proven that domestic experience and the results of fundamental research are not enough to create an effectively functioning public health system in our country. An important tool in the process of creating an effectively functioning public health system in our country is the much larger experience of economically developed countries, which should be taken as a guide, studied, and used. Ukraine needs a state, long-term media strategy and a single center for strategic communications in the field of public health, large-scale social videos, talk shows, educational programs, active promotion through all media, bloggers, influencers, social networks, which will really influence people's consciousness and contribute to improving the demographic situation and health of the population, strengthen the communication strategy to combat fakes, promptly respond to myths about health, family, fertility, launch media platforms with verified information, strengthen campaigns on a healthy lifestyle, increase content about sports, proper nutrition, the importance of preventive examinations, etc.

Keywords: public health system, public policy, strategy, health in all policies, integration, basic research, education, integrated approach, intersectoral interaction, ecology, socio-economic development, demographic situation, population health, health determinants, legislative framework.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2025

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Мехед О. Б.